

Geliş Tarihi : 19.11.2024
Kabul Tarihi : 04.03.2025

 <https://doi.org/10.20304/humanitas.1587874>

Oğuz, G. & Karagöz, C. (2025). Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Ankara* romanı: Postkolonyal bir okuma. *HUMANITAS - Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(25), 273-287. <https://doi.org/10.20304/humanitas.1587874>

YAKUP KADRI KARAOSMANOĞLU'NUN ANKARA ROMANI: POSTKOLONYAL BİR OKUMA

Gökhan OĞUZ¹, Cengiz KARAGÖZ²

ÖZ

Sömürgecilik tecrübesini yaşamış ülke ve toplumlarda, süreç fiilen sona ermiş olsa bile sömürgeciliğin etkilerinin devam ettiği gözlenmektedir. Sömürgecilik sonrası etkileri problematize eden bir alan olan postkolonyalizm merceğinden bakıldığında, postkolonyal süreçteki söz konusu etkiler gündelik yaşamdaki adet ve alışkanlıklardan ahlâki kodlara, mimari üsluptan semboller alanındaki değişikliklere kadar çok geniş bir kültürel sahayı ve bununla ilişkili olarak da kimliksel meseleleri kapsamaktadır. Hem bireysel hem de toplumsal psikoloji düzeyinde yansımaları izlenebilecek postkolonyal etkiler, bir yandan sömürgeciliğin ürünü olan toplumsal değişiklikleri nazara verirken diğer yandan bu değişikliklerin yol açtığı kimliksel travmalara da işaret etmektedir. Bu çalışmada, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun, erken Cumhuriyet dönemi romanı *Ankara*, postkolonyal bir okumaya tabi tutulmaktadır. Erken Cumhuriyet döneminde gerçekleştirilen Batılılaşma hamlelerinin neticesinde meydana gelen toplumsal değişimin, bilhassa seçkinler nazarında görünümünü ele alan roman, tematik açıdan postkolonyal söylemlerin ışığında analiz edilecektir. Söz konusu analiz neticesinde ortaya çıkan en önemli tespit, romanda tasvir edildiği hâliyle, sömürge yönetimi altına girmemiş bir ülkenin başkenti olan Ankara'da seçkinler katında ortaya çıkan manzaranın postkolonyal bir görünüm arz ettiğidir.

Anahtar Kelimeler: Postkolonyalizm, Yakup Kadri, *Ankara*, Batılılaşma, Postkolonyal kimlik

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, goguz@nku.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-4894-0846>

² Dr., Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, ckaragoz@nku.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-7564-3815>

Date Received : 19.11.2024
Date Accepted : 04.03.2025

 <https://doi.org/10.20304/humanitas.1587874>

Oğuz, G. & Karagöz, C. (2025). *Ankara* by Yakup Kadri Karaosmanoğlu: A postcolonial reading. *HUMANITAS - Journal of Social Sciences*, 13(25), 273-287. <https://doi.org/10.20304/humanitas.1587874>

ANKARA BY YAKUP KADRI KARAOSMANOĞLU: A POSTCOLONIAL READING

Gökhan OĞUZ³, Cengiz KARAGÖZ⁴

ABSTRACT

Even though the process of colonialism ended de facto in countries and nations that experienced the colonial experience, its impacts are observed to persist. When the process is examined from the perspective of postcolonialism, an area problematising these impacts in the aftermath of colonialism, those postcolonial impacts incorporate a wide cultural area and identity problems ranging from changes in traditions and habits in daily life, moral codes, architectural patterns to symbols. While postcolonial impacts whose reflection can be observed at the level of individual and societal psychology call attention to social changes being the product of colonialism, they, on the other side, point to identity traumas that these changes cause. In this study, the novel *Ankara*, written in early Republic period by Yakup Kadri Karaosmanoğlu, is analysed in terms of postcolonial theory. The novel dealing with societal changes springing from attempts of Westernisation carried out in early Republic period, especially at the levels of elites, offers a rich material fitting for a postcolonial analysis.

Keywords: Postcolonialism, Yakup Kadri, *Ankara*, Westernisation, Postcolonial identity

³ Assist. Prof. Dr., Tekirdag Namik Kemal University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, goguz@nku.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-4894-0846>

⁴ Dr., Tekirdag Namik Kemal University, School of Foreign Languages, ckaragoz@nku.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-7564-3815>

Giriş

Tanzimat'tan sonra başlayan yeni arayışlarla birlikte farklı fikir akımları ortaya atılmıştır. Bu fikir akımlarının arasında Batılılaşma ve geleneğe bağlılık arasında çatışan görüşler vardır. Bu bağlamda, toplumun içine düştüğü kimlik krizi, ortaya çıkan Batılılaşma süreci ve taklitçilik Cumhuriyet dönemi yazarlarının incelediği konular arasında öne çıkmıştır.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu erken Cumhuriyet dönemi edebiyatının en çok tanınan ve üzerine araştırmalar yapılan yazarlarından birisidir. Özellikle *Ankara* romanı Batılılaşma hareketinin sonuçları bakımından tartışmaya açık bir eserdir. Fatma Bilgen Yumuşak'a göre romanda anlatılmak istenen şudur:

Yepyeni bir kimlik kazanan Türkiye Cumhuriyeti, insanlara da bu yeni kimliği aşlamaya çalışmış, inkılâplar doğrultusunda çağdaş uygarlıklar seviyesine ulaşmak hedeflenmiştir. Ancak inkılâpların aydınlarca yürütülmesi ve halktan kopuk olunması, sorunları da beraberinde getirmiş; halk ve aydınlar arasında uçurum oluşmuştur (2016, s. 642).

Batılılaşmanın hareketinin yanlışlığı ve devrimlerin elitist karakterine işaret etme bağlamında, romana ilişkin olarak Selim Somuncu şunu ifade eder: “*Ankara* romanının önemli bir boyutu olan Cumhuriyet elitlerinin yanlış Batılılaşmasına, devrim değerlerinden uzaklaşmasına ve halktan kopmasına yönelik eleştiri ikinci bölümde belirginleşir. Bu bağlamda inkılâp sadece elitlere refah ve saadet getirmiştir” (2015, s. 266). Yakup Kadri eserinde Batılılaşma hareketinin toplumda ne kadar karşılık bulacağı ve yeni ulus inşasında gelenekten ne kadar kopulacağı mevzularında endişelerini dile getirir.

Bu çalışma, Batı kültürü ile olan ilişkilerin toplumda oluşturduğu kimlik krizini ve yabancılaşmayı yansıtan bir roman olarak *Ankara*'yı postkolonyal söylem ışığında analiz etmeyi amaçlamaktadır. Romanda tasvir edildiği hâliyle özellikle elit kesimin, beyazları taklit eden sömürgeleştirilmiş milletlerin psikolojisini andırırcasına Batı'ya her konuda öykünmesi ve özgüven sorunu yaşaması, her konuda Batı'yı örnek alıp kendi geleneklerini kompleksli bir şekilde küçük gören siyahi kişiler gibi Cumhuriyet seçkinleri olarak adlandırılan kesimin sürekli Batılı hayat tarzını taklit etmek suretiyle kendi geleneklerine yabancılaşmaları, postkolonyal teoriyi *Ankara* romanını değerlendirmede elverişli bir analiz aracı kılmaktadır. Çalışmanın amacı doğrultusunda, öncelikli olarak postkolonyalizm kapsamında, emperyalizminin devam etmekte oluşu, bağımsızlığın sadece görünüşte kalması ve bu bağlamda yitirilen faillik, kültürel tahakküm ve tahakkümün psikolojik etkileri gibi hususlar ele alınarak teorik çerçeve ortaya konulacak, takip eden bölümde ise Yakup Kadri'nin *Ankara* romanı söz konusu teorik çerçeve doğrultusunda postkolonyal bir okumaya tabi tutulacaktır.

Postkolonyal Süreç, Kültürel Tahakküm ve Psikolojik Etkiler

Postkolonyal tabirindeki –post ön eki, kolonyalizmin aşıldığı, geride bırakıldığı, dolayısıyla emperyal süreçlerin sonra erdiği şeklinde bir izlenim uyandırmaktadır. Bu bağlamda söz konusu ön ekin neyi imâ ettiğinin belirlenmesi postkolonyal tabirinin anlamının tayininde önem taşımaktadır. İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte doğrudan tahakküm içeren kolonyalist biçimlerin terk edilmesi, emperyalizmin sona erdiği manasına gelmemektedir. Robin D. G. Kelly'nin *Anti-Sömürgeciliğin Poetikası*'nda belirttiği gibi, her ne kadar resmi aygıt ortadan kaldırılmış olsa da, sömürgeci egemenlik zamanında tesis edilmiş siyasi,

ekonomik ve kültürel ilişkiler varlıklarını sürdürmektedir (2015, s. 81). Aslında söz konusu olan, Michael Barrett-Brown'un *Emperyalizm'den Sonra* adlı eserinde işaret ettiği, devam eden bu ilişkiler içerisinde, az gelişmiş ülkelerle gelişmiş ülkeler arasında bir tâbiyet bağı kurulmasıdır (1970, s. viii). Eskinin mirası olan bu bağlar dolayımında ortaya çıkan yeni emperyalizm, doğrudan tahakkümün söz konusu olduğu eskisine göre daha sofistikedir. İşte tam bu noktada postkolonyalizm, Batı'nın kültürel, siyasi, ekonomik ve politik iktidar açısından tahakkümünü sürdürmesi bağlamında, sömürgecilik tarihiyle, daha açık bir ifadeyle özellikle bu tarihin devam eden etkileriyle ilgilenir (Young, 2016, s. 5-8). Bir yönüyle postkolonyal durum, Homi Bhabha'nın deyişiyle, "yeni dünya düzeni ve çokuluslu iş bölümü içinde ısrarla sürdürülen yeni sömürgeci ilişkilerin" hatırlatıcısıdır (2016, s. 49). Dolayısıyla, postkolonyal, aslında paradoksal olarak, pek çok iktidar yapısının henüz ortadan kalkmadığı ve konumunu muhafaza ettiği bir dönemi anlatır (Young, 2016, s. 82). J. M. Blaut'un sömürge memurunun yerini yabancı danışman ya da Birleşmiş Milletler uzmanının alması şeklinde örneklediği gibi, değişen sadece tahakkümün biçimidir (2012, s. 56). Batılılar, sömürgelerini fiziksel olarak terk etmiş olsalar da gerek pazar olarak gerekse ahlaki ve düşünsel açıdan yönettikleri ideolojik coğrafyanın birer parçası olarak ellerinde tutmayı sürdürmüşlerdir (Said, 2021, s. 59). Süregelen durumda postkolonyal özne, bu durumu oluşturan yapı ve kurumlara içkin ideolojik, kültürel ve kavramsal bir mirasın içinde yaşamak mecburiyetinde kalmıştır (Spivak, 1993). Gelinek noktada, sömürgeleştirilme tecrübesine sahip insanların maruz kaldıkları etkileri değerlendirebilmek için, Albert Memmi'nin yaptığı gibi, içinde bulunulan durumun bir analizini yapmak gereklidir (1996, s. 8).

Jean Paul Sartre'ın Frantz Fanon'un *Yeryüzünün Lanetlileri*'ne yazdığı önsözde çarpıcı bir dille belirttiği gibi, söz konusu süreç, kurbanlarında öyle yaralar açmıştır ki bu yaralar, yaşanan kötü tecrübe ve bu sürecin faileri konusunda inkârı mümkün olmayan tanıklıklar oluşturmaktadır (Fanon, 2013, s. 21-22). Geçmiş, bugün ve gelecek olmak üzere zamanın üç boyutunu da kapsama alanında tutan ve zihinsel sağlığı bozan mikroplar saçan sömürgecilik (Fanon, 2016a, s. 9), bir yandan sömürgeleştirilen ülkenin geçmişine yönelik operasyonla, sömürgecilik öncesi tarihi değersizleştirmeye çalışır, sömürgeleştirilen halkın geçmişini biçimsizleştirir ve bozarken, diğer yandan ülkenin bugünü ve geleceğine kendi yasasını dayatır (Fanon, 2013, s. 205). Böylelikle ortaya çıkan sonuç, fâilliğin yitirilmesi ve görünüşte bağımsızlıktır.

Sömürgecilik karşıtı mücadelelerin sonucunda sömürge yönetimlerinden bağımsızlık sağlanmıştır. Ancak siyasi egemenlik sağlanmış olmasına rağmen, eski emperyalist güçlerden oluşan büyük güçlerin etkin denetimi söz konusuydu. Bu yeni durum, eski sömürge ilişkilerinin ardılları olan yeni-sömürgeci koşullara işaret etmekteydi (Feuchtwang, 2008, s. 80). Yeni-sömürgecilik koşullarında, eski koloni devlerin eski efendilere bağımlılığı ve eski efendilerin de bu yeni devletlere karşı sömürgeci tutumları devam etmekteydi (Young, 2016, s. 61).

Gana'nın kurucusu ve ilk devlet başkanı olan Kwame Nkrumah'ın *Yeni-Sömürgecilik (Neo Colonialism: The Last Stage of Imperialism)* adlı kitabı, yeni-sömürgecilik teriminin yaygınlaşmasında oldukça etkili olmuştur. Nkrumah'a göre, her ne kadar ulusal egemenlik göstergelerini üzerinde taşısa da, yeni-sömürgeciliğe tâbi bir devlet sadece görünüşte bağımsızdır (Nkrumah, 1965, s. ix). Gabon'un ilk devlet başkanı Leon M'ba'nın Paris'e gerçekleştirdiği bir resmi ziyaret esnasında sarf ettiği "Gabon bağımsız bir ülkedir, ama Gabon

ile Fransa arasında hiçbir şey değişmedi, statüko devam ediyor” (Fanon, 2013, s. 71) şeklindeki sözleri bu tam bağımsızlığın tartışmalı halinin açık bir itirafıdır. Bağımsızlığın sadece görünüşte olması ise fâilliğin yitimi anlamına gelir. Postkolonyal eleştirinin yapmayı amaçladığı şey de, tarihin eski nesnelerini tarihin yeni öznelere dönüştürmektir. Odağına dayatmacı tahakkümü alan postkolonyal eleştirinin geçmişe duyduğu ilgiye, geçmişteki zulüm ve baskının süregelen etkileri rehberlik eder (Young, 2016, s. 14-15). Söz konusu etkilerin deneyimlendiği koşullara etkin müdahaleyi içeren teorik ve siyasi pozisyonuyla postkolonyal eleştiri, gündelik gerçeklikler düzeyinde tesire sahip sömürgeci geçmişin mirasını tartışmaya açan ve bu geçmişin siyasi mirasçılarınca öne sürülen varsayımlara meydan okuyan teorik ve siyasi pratiklere sahiptir (Young, 2016, s. 90).

Postkolonyal süreçte sömürgeci tahakkümün süregelen etkilerini anlamada, tahakkümün kültürel boyutlarının çözümlenmesi kritik önemdedir. İktidarı anlamak ve direniş stratejileri geliştirmek açısından taşıdığı merkezi önem dikkate alındığında, kültürel analize yeter derecede ilgi gösterilmemesi oldukça önemli bir ihmâldir (Tucker, 1999, s. 12). Bu noktada Edward Said'in kolonyal tarihî tecrübede siyasî tahakküm tarzlarını biçimlendirmede kullanıldığına dikkat çektiği kültürün, emperyalizmle daima suç ortaklığı içinde bulunduğuna işaret etmesi yerindedir (Harootunian, 2011, s. 104-105). Egemen kültürün kendi üzerinde bıraktığı izlerin araştırmasını yapmaya girişen Said (Mufti, 2011, s. 160), felsefeden dilbilime, ekonomiden otobiyografiye, seyahatnamelerden tarihe, edebiyattan ırk kuramına değin oldukça geniş bir yelpaze oluşturan çeşitli metinlerin ortaklaştığı belli algıların, söz dağarının ve temsiliyet biçimlerinin tutarlı bir söylemsel sicilini ortaya koymuştur (Young, 2016, s. 519).

Sömürgecilik uygulamaları ve postkolonyal süreçte bu uygulamaların devam eden etkileri hususunda kültürün rolünü analiz etmede temel bir unsur, ötekinin kuruluş mekaniğini (Spivak, 2020, s. 74) anlamaktır. Bu noktada, hiyerarşileştirme stratejileri (Bhabha, 2016, s. 171) bir yöntem olarak ön plana çıkar. Hiyerarşileştirmenin çarpıcı bir örneği, halen hâkim bir görüş olmayı büyük ölçüde sürdüren yayılcılık anlatısıdır. Bu anlatıya göre bazı halklar ya da kültürler diğerlerinden üstündür, buluş ve yeniliklerin kalıcı merkezleridir. Biraz daha açmak gerekirse yayılcılığın iki aksiyomatik temeli vardır. Bunlardan birincisi, insanlığın büyük çoğunluğunun yaratıcılıktan uzak olduğudur. İkincisi ise, sadece birkaç kültür ya da insan topluluğunun yaratıcılık sahibi ve dolayısıyla ilerleme ve kültürel değişmelerin sürekli merkezi olduğudur. Yayılcılık, dünyayı “içeri ve dışarı” olmak üzere iki kısma ayırır. İçerisi Avrupa'ya tekabül ederken, Dışarı ise Avrupa-dışı dünyayı ifade eder. Yayılcılığa göre İçeri, icat eder ve ilerlerken Dışarı ise yenilikleri yayılma yoluyla İçeriden alır. Bu anlatıya göre, yenilik yapmak ve icatlarda bulunmak Avrupa'nın doğal durumu olmasına karşılık Avrupa-dışının doğasında bulunmayan bir şeydir. Dolayısıyla Avrupa doğal olarak ilerlerken, değişmezlik Avrupa-dışının karakteristiğidir. Max Weber'in akılcılık yokluğu olarak nitelendirdiği entelektüel yaratıcılıktan yoksun olan Dışarı için ilerlemenin normal ve doğal yolu, yenilikçi ve ilerletici düşüncelerin İçeriden yayılmasıdır. Fark edilebileceği gibi, burada, durağan ve geri kalmış Dışarının bu durumdan kurtulmasının yolu olarak sömürgecilik, hem doğallaştırılmakta hem de meşrulaştırılmaktadır (Blaut, 2012, s. 34-37). Böylelikle söz konusu olan, “gerçekliğe ilişkin belli bir açıklama ve anlatının normatif bir açıklama ve anlatı olarak kurulmasıdır” (Spivak, 2020, s. 42). Bu bağlamda kişi, gerek gazete, radyo, televizyon ve sinema gibi kitle iletişim araçlarıyla, gerekse eğitim kurumları, okul kitapları ve yazılı metinler

aracılığıyla nüfuz eden bir veri, önerme ve enformasyon setiyle sürekli olarak muhatap olmaktadır (Fanon, 2016b, s. 187). Bu muhataplık, sadece sömürgecilik tecrübesine maruz kalmış ülkelerdeki değil, sömürgeciliği yürüten ülkelerdeki kişiler açısından da deneyimlenen iki yanlı bir süreçtir. Söz gelimi eğitilmiş gençlerin “doğru tasavvurlarını” şekillendiren yarı-resmi bildirimler olan ve bir kültürün anlaşılması bakımından kullanışlı bir manzara sunan ders kitapları ele alındığında, Avrupa ve Anglo-Amerikan tarih ders kitaplarının, tarihsel ilerleme nedenlerinin çoğunun Avrupa-merkezli olduğu şeklinde bir manzara ortaya koydukları görülür. Avrupalılar için yenilik ve ilerlemenin, diğerleri içinse durağanlığın doğal olarak resmedildiği bu manzarada, Avrupalı olmayanlar kendilerinin medenileştirilmesini beklemektedir. Bu görüşün mutlaklığı her ne kadar kırılmışsa da hâkim görüş olma niteliği halen sürmektedir (Blaut, 2012, s. 22-25).

Kolonyal ve postkolonyal süreçte emperyal iktidarın tahkiminde, kültürün önemli bir bileşeni olan edebiyat da kritik bir rol üstlenmiştir. Bu rolün mahiyetini anlayabilmek için iktidarın edebî metinlerdeki literal yansımalarına ve metinlerin ürettikleri etkilere odaklanmak gerekir. “Borges’in Kafka için söylediği üzere, metinler yalnızca kendi geçmişini değil, ardıllarını da yaratır (Said, 2021, s. 328).” Bu bağlamda özellikle roman, emperyal tavır, gönderge ve deneyimlerin oluşmasında oynadığı rolle, anlatı gücü ya da alternatif anlatıların ortaya çıkmasını engelleme gücü bakımından son derece önemli bir edebî tür olarak ön plana çıkar (Said, 2021, s. 12-13). Roman ve emperyalizmi birbirine bağlı iki olgu olarak nitelendiren Said (2021, s. 110-111), menşei itibarıyla Batılı bir edebî tür olarak romanın ortaya çıkışında emperyalizmin kurucu nitelikte olduğunu ileri sürer. Bu yönüyle, edebiyat ve özellikle de roman, iktidar ve tahakküm ilişkilerinin sürdürülmesinde adeta bir pekiştireç işlevi görmüştür. Edebiyat ve roman, gerek Said’in tavır ve gönderge yapısı dediği (2021, s. 101) şey yoluyla, gerekse emperyal süreçleri yeniden üreten duygu yapıları oluşturmak suretiyle (Said, 2021, s. 46) söz konusu işlevi yerine getirmiştir. İşlevsel antropolojinin, tarihe belirli bir açıdan yaklaşarak, belirli soruları dışarıda bırakarak, olgusal seçmeciliğe başvurarak Avrupalı olmayan toplumların sosyo-politik yapıları üzerine imgeler uydurması (Asad, 2008, s. 133) gibi, edebiyat ve roman da işaret edilen tavır ve gönderge yapısında yansıdığı üzere çarpık temsiliyet biçimleri ve imgeler ortaya koymuştur. Sözgelimi *Robinson Crusoe*, *Gulliver’in Seyahatleri*, *Hırçın Kız* gibi Batı edebiyatındaki klâsik eserlerde, kültürlerinin üstünlüğü nedeniyle Avrupalılar, ulaştıkları yerlerdeki yerlilere boyun eğdirirler. Bu uzak diyarlardaki yerliler ise, düşünme yetisi gelişmemiş yarı-insan ya da insanaltı, kolayca manipüle edilebilen varlıklar olarak tasvir edilirler (Fanon, 2016a, s. 18). Sömürgeci, sömürge halkından söz ederken zoolojik tabirler kullanır. Yerli şehrinin saçtığı kokular, hayvan kokuları, sürüngenimsi hareketler, karınca gibi kaynaşma, arı gibi üşüşme bu tabirlere örnektir. Bazen de sömürge halkı adeta kötülüğün kendisi olarak, değerlerden yoksun bir varlık olarak temsil edilir (Fanon, 2013, s. 47-48).

Romanlardaki istikrarlı tavır ve gönderge yapısı, istikrarlı sonuçlar üretmekte ve statükoyu meşrulaştırmaktadır. On dokuzuncu yüzyıl Avrupa romanının bir parçası olan İngiliz romanı bu duruma çarpıcı bir örnektir. Dönemin İngiliz romanında öte dünyalar her zaman bağımlı ve tahakküm altında, İngiliz varlığı ise daima düzenleyici ve kural koyucu olarak resmedilmektedir (Said, 2021, s. 117-119). Sözgelimi Rudyard Kipling’in *Kim* adlı romanında Hint, İngiliz vesayetine ihtiyaç duyan bir varlık olarak tasvir edilmektedir. Kipling’le sınırlı

olmayan bu yaklaşımın koyu renkli ya da “aşağı” ırklara yüklediği niteliklerin genel karakteri, John M. MacKenzie'nin *Propaganda and Empire* (1984) adlı çalışmasında çarpıcı bir biçimde göz önüne serilmiştir. Islah edilemez karakteristiğiyle bu nitelikler, adeta bitimsiz bir tahakkümü gerekli kılmaktadır. Syed Hussein Alatas'ın *The Lazy Native* (1977) adlı eserinde gösterdiği gibi, doğasına içkin olumsuz kişilik özellikleriyle tembel yerli miti, sömürgecilerin varlığını gerekli kılan meşrulaştırıcı bir işlev görmektedir. Avrupa romanının önemli bir bileşeni olan Fransız romanında da benzer bir manzarayla karşılaşılır. Edebiyat dünyasındaki şöhretli konumu dolayısıyla temsil yeteneği yüksek bir örnek sayılabilecek Andre Gide'in *Ahlaksız* adlı romanında da, romanın kahramanı Michel'in bir Kuzey Afrika ülkesi olan Tunus özelinde Araplar'a ilişkin anlatısı olumsuz özelliklerle yüklüdür. Tarihsiz, eserlerde cisimleşen bir sanat anlayışından yoksun, Avrupalı gözlemcilerin tanıklıkları olmasa hiçbir önemleri olmayan bir halk imgesi söz konusudur. Boyunduruk altına alınan ya da alınmaya çalışılan halkların itaatkâr kılınması bakımından bütün bu anlatılar son derece işlevseldir. Geri oldukları ya da doğalarına içkin, değişmesi mümkün olmayan bir negatif özellikler sepetiyle yüklü oldukları şeklindeki bir yargıyı içselleştirmeleri durumunda halklar, sömürgecinin güç ve bilgisi karşısında uysal bir tavır sergileyeceklerdir.

İşaret edildiği üzere, istikrarlı bir şekilde olumsuz tavır ve gönderge yapısıyla temsil edilen, hakkında negatif imgeler kurgulanan, dolayısıyla aşağılanan ve hor görülen, sömürgeci tahakküme maruz kalmış bir kültür yaratıcılık ve canlılık niteliğini yitirir. Böylesi bir deneyimin yol açtığı netice, kültürel yaşamın son derece bozulması ve kültürün adeta belirli folklorik kıyafetler, adetler ve davranışlar envanteri haline dönüşmesidir (Fanon, 2013, s. 230-232). Aşağılanan, hor görülen ve marjinalleştirilen bir kültüre mensup, yerel ve orijinal kültür kaynakları adeta toprağın altına gömülmüş halklar (Fanon, 2016b, s. 34) ve bu halkların psikolojik yapıları üzerinde, aşağılık duygusu başta olmak üzere olumsuz pek çok etkiye yol açmıştır. Bu olumsuz psikolojik etkilerin bir dökümünün yapılması meselenin yol açtığı tahribin boyutunu göstermesi açısından önem taşımaktadır.

Tahakküm, kişi ve toplumlar üzerinde yıkıcı psikolojik etkilere yol açmıştır. Sömürgecilik, yalnızca sömürgeciliğe maruz kalan kişiler üzerinde değil, kolektif düzeyde bu süreci deneyimleyen toplum üzerinde de kişiliksizleştirici bir etki ortaya koymuştur (Fanon, 2013, s. 287). Diğer bir deyişle, aslında söz konusu olan şey, kişilik ekseninin değişmesidir (Fanon, 2016b, s. 122). Kişilik ekseninin değişmesiyle birlikte, sömürgecinin kategorileri, kendini tanımlamada referans noktası konumunu edinir (Memmi, 1996, s. 135). Bu durum, ontolojik bir sapmaya işaret eder. Çünkü kendinden çıkmanın sonucu olarak varoluşsal bir zemin kayması gerçekleşmiştir.

Malik Bin Nebi (1987, s. 53), yalnızca toprakları işgal edilmiş bir ülke ile sömürgeleştirilmiş bir ülke arasında yapmış olduğu ayırmada, sömürgeleşme tecrübesini yaşamış bir ülkeye ilişkin olarak önemli bir tespitte bulunur. Bu tespiti göre, sömürgeleştirilmiş bir ülke, sömürgeci kültürün üstünlüğü düşüncesini içselleştirir ve kendi kültürel istikametini kaybeder. Böylelikle, toprakların işgali, adeta ruhların işgaline dönüşür (Fanon, 2016a, s. 17). Bu durumda, boyun eğdirilmiş yerlinin kendi kendini tanımlayabilen bir varlık olmaktan çıkması söz konusudur (Fanon, 2016a, s. 26). Dolayısıyla, tasvir edildiği şekliyle sömürge ilişkisi, karakteri biçimlendirici bir ilişkidir (Memmi, 1996, s. 9). Ancak, bu biçimlendirmede

sömürgeleştirilenin, düşük değerli arketiplerin taşıyıcı (Fanon, 2016, s. 226) olarak konumlandırıldığına dikkat etmek gerekir.

Kişinin kendi olarak kalması açısından bilincin sürekliliği kritik bir faktördür. Bu bağlamda akıl sahibi bir varlık olarak insanın kendiliğinin devamlılığı, geçmişe dair bir bilinci gerekli kılar (Bhabha, 2016, s. 116). Sömürgeleştirilme tecrübesi, sömürgeleştirilen toplum ve kişi düzeyinde zamanın akışını kesintiye uğratmış, kişisel ve toplumsal düzeyde tarihsel sürekliliğin yitirilmesine yol açmıştır. Dolayısıyla, kişisel ve toplumsal düzeyde kendilik kaybı ortaya çıkmıştır.

W. E. B. DuBois'in (1969, s. 44-45) *Karaderililerin Ruh* adlı çalışmasında kullandığı ifadeyle “kendi evinde dışlanmış ve yabancı biri” olarak, varlıkları hem göz ardı edilmiş hem de aşırı belirlenmiş kimseler arasında (Bhabha, 2016, s. 418), sömürgeciliği tecrübe etmiş olan kişi varoluşsal bir sapmaya uğrayarak kendisi olarak ve kendisi kalarak var olma durumunu kaybetmiştir. Bu kendilik kaybına hem duygusal boyutta hem de davranışsal boyutta tezahür eden psikolojik bir semptom olarak aşağılık kompleksi eşlik eder. Düşük değerli arketiplerin taşıyıcısı olarak konumlandırılmış olma, beraberinde kendinden utanmayı getirmekte, bunun neticesinde sömürgeleştirilmiş insan, sömürgeciye benzemeye ve onu referans alarak kendini yeniden inşa etmeye çalışarak içselleştirilmiş aşağılık kompleksine yönelik bir telafi mekanizması geliştirmektedir. Onun kişiliği üstüne adeta sömürgecinin ayrılmaz gölgesi (tethered shadow) düşmüştür (Bhabha, 2016, s. 137). Fanon'un (2016b, s. 73) Mayotte Capecia için kullandığı çarpıcı ifadeye başvurarak denilebilir ki, kendiliğin kaybolduğu söz konusu durumda, sömürgeciliği deneyimlemiş olan kişi kendisinden yasaklanmıştır. Eğer insan onuru denilen şey insanın kendisi olmasıyla, kendilikle irtibatlı bir kavramsa, tasvir edilen tablo, insan onur ve haysiyetinin ağır yara aldığı bir gerçekliği ortaya koymaktadır.

Ankara'yı Postkolonyal Açıdan Okumak

Karaosmanoğlu'nun *Ankara* adlı romanı Selma Hanım'ın Ankara'da başından geçen evlilikleri ve edindiği tecrübeler yoluyla toplumun erken Cumhuriyet döneminde Batılılaşma sürecini işler. Yazarın romanda Batılı normları esas alan modernleşme sürecini ele alış biçimi irdelendiğinde toplumun özellikle elit kesimin özgüven sorunu yaşadığı ve geleneğe kompleksli bir şekilde yaklaşıkları gözlemlenir. Türkiye, Batılı ülkeler tarafından fiilen sömürgeleştirilememiş olmasına rağmen, entelektüellerin, okumuş kesimin ve üst sınıfın gönüllü bir şekilde Batılılaşma tecrübesine atılma isteği, sömürgeleştirilmiş ülkelerdeki Batı uygarlığını taklit etme eğilimine benzemektedir. Osmanlı Devleti'nin son döneminde eğitilmiş ve zengin topluluğun başlattığı çağdaşlaşma hareketi Cumhuriyet döneminde de artarak devam etmiştir. 1930'lar Ankara'sında, özellikle seçkinler arasındaki toplumsal dönüşümü ve sosyal hayatı tasvir eden roman, postkolonyal temalar açısından analize açıktır. Özellikle zengin bir iş adamı olan Hakkı Bey ve okumuş bir kişi olarak Neşet Sabit bu sınıfa ait birer örnek teşkil eder. Evlilik ve flört ilişkileri, yabancı dile bakış, mimari yapılar, yılbaşı kutlamaları, modayı takip edip Batı menşeli kıyafetleri satın alma, eğlenme biçimleri ve yerli kültüre yabancılaşma romanda öne çıkanlardır.

Neşet Sabit ile Selma Hanım arasında geçen diyalogda Neşet Sabit modernleşme hareketinin sadece görünüşte olmadığını ve görünüşün arkasında ruha ve akla sirayet ettiğini

büyük bir kıvançla bahseder. Neşet Sabit çağdaşlaşma adına yapılan değişikliklerin zihinden başladığını şöyle vurgular:

Yok canım, bu gördüğünüz şeyler, bu balo, bu otel, sizin Yenişehir evleriniz, bunlar hep birer hayat kalıbıdır ama bizim kendi inkılâbımızın ateşinde dökülmüş kalıplar değil. Bizim ruhumuzdaki yeni hayat prensibinin, yeni hayat özünün tomurcuğu da çatlamadı. Çatlamış olsaydı, memleketteki hayat şartlarının yalnız küçük bir ekalliyet lehine değil bütün millet için değişmiş olması lâzım gelirdi (Karaosmanoğlu, 1987, s. 129).

Bu ifadelerle göre batılılaşma hareketi küçük bir azınlıktan başlayacak ve ülkenin tüm sathına yayılacaktır. Bu değişimde yerel kültüre ve halkın asırlardır yaşadığı geleneğe pek sıcak bakılmaz. Bu unsurlar Batılı devletlere benzeme ve öykünme konusunda aşılması gereken engeller olarak algılanmaktadır. Neşet Sabit'in yaklaşımı zihnen işgal edilmiş gönüllü köleliğe bir örnektir. Bu zihniyet sömürülmüş ülkelerde ortaya çıkan ve batılı eğitim sistemin derekesinden geçerek halkına geri kalmış topluluklar merceği ile bakan zümreden farksız görünmektedir.

Hakkı Bey'in eşi Selma Hanım'ı Batılı bir kadınla aldatması anlatılırken aşağılık kompleksine dolaylı yoldan vurgu yapılmıştır. Hakkı Bey'in Selma Hanım'ı Batılı bir kadınla aldatması ve bu ilişkiyi de aşikâr yaşaması Hakkı Bey için adeta övünülecek bir davranıştır. Selma Hanım'ı üzen şey ise sadece aldatılmak değil bu ahlaksızlığın yabancı millettten bir kadınla yapılmasıdır. Bu olay romanda şöyle anlatılır:

Hakkı Bey, Ankara'nın en güzel, en zarif, en şuh ve en çok peşine düşülen bir ecnebi hanımının samimiyetini kazanmış olmakla iftihar ediyor ve bunun, herkes tarafından bilinip görülmesini istiyor gibiydi. Selma Hanım, kendi kendine: "Hep snopluk, hep snopluk. Bu adamı snopluk mahvetti." Bari Hakkı Beyin bu münasebeti bir Türk hanımıyla olsaydı. Genç kadın, gurur ve haysiyetinin bu kadar kırılışına, bu kadar ayaklar altına alınıp çiğnenişine, belki, boyun eğecekti. Fakat, kocasının bir ecnebi kadınla bu alakası, ona karşı iki katlı bir ihanetti. Onu, hem cinsiyetinde, hem milliyetinde yaralıyordu (Karaosmanoğlu, 1987, s. 160-161).

Hakkı Bey kendince hem aşağılık kompleksini bastırmaya çalışır hem de Batı medeniyetine yabancı uyruklu bir kadınla ilişki yaşayarak ulaşmaya çalışır. Toplumda saygınlık kazanmak ve sınıf atladığını kanıtlamak amacıyla böyle bir davranışta bulunur. Selma Hanım'ın onurunun, fedakarlıklarının ve sevgisinin onun için bir önemi kalmamıştır. Hakkı Bey Selma Hanım'ın bu ilişkiyi öğrenerek onu terk etme ihtimalini göze almıştır. Sırf yabancı bir kadınla anılmak için evliliğini tehlikeye atması onun sözde medenileşme yolunda ne kadar hırslandığını ve aceleci olduğunu kanıtlar.

Yabancı bir kadınla yaşanan bu türden bir ilişki, Hakkı Bey'in arzularını tatmin etmenin ötesinde, onun böbürlenerek sosyal statü kazanmasının göstergesi haline gelmiştir. Irkların hiyerarşisine dair bilinçaltında içselleştirilmiş bir inancın altındaki temel itkilerden biri olduğu ileri sürülebilir. Hakkı Bey'in bu hareketi beyazlarla ilişki yaşamaya çalışarak saygınlık kazanmayı hedefleyen sömürgeleştirilmiş siyahi toplumların psikolojisine benzer. Batılı bedenlerle yaşanan bu minvaldeki ilişkileri vasıtasıyla kompleksten kurtulma çabaları kişilerin kendi bedenlerinde olduğunu varsaydıkları kusurları ve eksiklikleri bir bakıma örtme gayretidir. Sömürgeci söylemlere dayanan ırklar hiyerarşisine cinsiyet hiyerarşisi de dahil olarak Türk kadını Batılı kadından daha itibarsız hale getirilir ve hem milliyet hem de milliyet içindeki

cinsiyet anlamında haksızlığa uğramaya layık görülür. Irk ve cinsiyetin iç içe geçtiği bu algıda Hakkı Bey yabancı kadını kendinden üstün varsayarak kendisini değersizleştirirken, eşi Selma Hanım'ı ise hiyerarşide kendisinden daha da alt düzeyde kabul eder.

Eserde Noel ve yılbaşı kutlamalarının yaygınlaşmasına ve bu kutlamalar için yapılan özel hazırlıklara değinilir. Modayı takip eden toplumun üst tabakası, Batılı kültürel gelenek içinde önemli tarihsel anları heyecanla takip ederek Batılı anlayışa göre kutlamaya çok heveslidir. Aylarca önceden yapılan hazırlıkların başında ünlü eğlence yerlerinin belirlenmesi ve moda olan kılık kıyafet tarzına uygun giyinilmesidir.

Bu kış, Noel ve yılbaşı balolarına, Ankara'da, her seneden daha zevkli bir hazırlanış vardı. Çünkü, bu eğlenceler, henüz açılmış olan Ankara Palas'ın büyük hall ve salonlarında yapılacaktı. Buranın bin kişiden fazla davetli alabileceği söyleniyordu. Onun için, birçok ailelerin daha iki ay evvelinden İstanbul terzilerine taşındıkları görülmeye başladı. Gerek Kaligurusı'de, gerek Fegara'da en son Paris modelleri Ankaralı hanımlar tarafından kapışılıyordu. Beyler, fraklarını ya daralmış ya eskimiş bularak yeniden gece esvapları ısmarlıyorlardı. İlk yıllar, bir kuyruklu ceketle bir silindir şapkayı kâfi sananlar, şimdi, klak ve makferlan peşinde koşuyorlardı. Yazık ki, bu artikellerin bir kısmını stoklar tükenmiş olduğu için bulmak kabil olmuyor ve Beyoğlu'nun belli başlı mağazaları vasıtasıyla Avrupa'ya ısmarlamak lâzım geliyordu. Bu sırada dans iskarpinlerinin fiyatı üç dört misline fırladı. Gerçi, yeni çıkan Adabı Muaşeret kitabında maskaratsız olmak şartıyla bağlı rügan iskarpinlere mesaj vardı. Lakin, zarafetin en ileri şartlarını yerine getirmek asriliğin ihmal götürmez bir şiarı telâkki olunuyordu (Karaosmanoğlu, 1987, s. 115-116).

Romandan alınan bu bölümde geleneğe yabancılaşmanın ne denli olduğu ve çağdaşlaşma hareketinin Batı tarzı kutlamalara duyulan hayranlığı hangi boyutlara taşıdığı gözlemlenmektedir. Paris modellerine ve makferlan gibi asri kıyafetlere talep o kadar fazladır ki mağazalar talepleri karşılayamadığı için özel siparişler önceden verilir. Modanın hızlı değişimi kuyruklu ceketleri ve silindir şapkayı bile gölgede bırakırken klak ve makferlan gibi kıyafetlere olan ilgiyi arttırmıştır. Yerli kültürde mevcut olmayan Noel kutlaması ve bu kutlamanın gerektirdiği Batılı hayat tarzı, kültürün bir parçası olan giyim kuşamının da ithal edilmesine yol açmıştır.

Yılbaşı kutlaması bu denli heyecan, şevk, hayranlık duygularıyla taklit edilirken, dini değerlere karşı tepeden bakılması romanın temas ettiği noktalardan birisidir. Örneğin Neşet Sabit Ankara'nın eski kasabalarından birinde yürürken mevlit kutlamasına şahit olur. Bir çocuk tarafından içeri davet edilse de mevlide iştirak etmez. Bir an için durup şöyle düşünmeye başlar:

Bir şehir içindeki, hatta bir şehrin iki yakın mahallesi arasındaki bu kesin hayat tarzını kendi nefsinde iyice hissetmek için, Neşet Sabit, bu meclise girip mevlût âyinine iştirak etmek istedi. Selma Hanimin evindeki wiskili, danslı çay ziyafetini bu şerbetli mevlûtan, ancak, iki üç kilometrelik bir mesafe ayırıyordu. Genç adam, yarım saat evvel "aksayı Garp"ta idi. Şimdi, tam Asya'nın, bir ortaçağ Asya'sının göbeğinde (Karaosmanoğlu, 1987, s. 145).

Batılılaşma toplumda iki kültürel anlayışın çatışmasını ve iki kültür arasında kalmışlığı beraberinde getirmiştir. Bu kültürel ayrışmada Batılı değerleri toplumun elit kesimi temsil ederken sıradan vatandaşlar ise geleneğin yaşatılmaya çalışıldığı taraftadır. Neşet Sabit iç dünyasında kültürel aidiyet sorunu yaşasa da yerli değerleri hor görmekten geri durmaz. Mevlidi kutlayan cemaati "kerpiç duvarlar arasında bir örümcek gibi yaşayanlar"

(Karaosmanoğlu, 1987, s. 145) olarak adlandırır. Asırlardır uygulanan geleneksel değerleri çağ dışı olarak düşünen Neşet Sabit'in yeni inşa edilecek düzen için de kafasında net bir çözümün olduğunu göremiyoruz.

Batılılaşma yolunda yabancı bir dilin öğrenilmesi ve konuşulması da postkolonyal söylemler açısından değinilmesi gereken bir konudur. Yazar bir Batı dilini konuşmanın ve öğrenmenin toplum üzerindeki psikolojik etkisinin altını çizer. Batı dilini bilmek sadece yabancılarla iletişim kurmak değil toplumun ve yabancıların nezdinde saygınlık kazanmak anlamına gelmektedir.

Bu yeni Türk muhitine yeni girmiş bazı ecnebler, Hakkı Bey'e "Bu Almancayı Berlin'de mi öğrendiniz?" ... diye sordukları vakit, Türklerce, sanki, medeniyet yolunda bir geniş adım atılmış gibi oluyor; eşte dostta bir düğün dernektir gidiyordu. Lakin, bazen, bu muvaffakiyetlerinin gene Türkler arasında bir nevi rekabet, bir nevi kıskançlık hisleri uyandırdığı da oluyordu (Karaosmanoğlu, 1987, s. 112).

Bu psikoloji Batı'nın sömürdüğü ülkelerdeki milletlerin yabancı dillere karşı tutumuna benzer. Fanon buna dair şu tespitte bulunur: "Bir dili konuşma bir dünyayı bir kültürü kuşanma demektir. Beyaz olmak, beyazlaşmak isteyen Antilli zenci, evrensel anlamda kültürel bir araç ve donanım olarak dile hâkim olabildiği oranda beyazlaşacaktır" (2016b, s. 57). Romanda Hakkı Bey'in yabancı dil öğrenimine ilişkin duruşu da sömürgeye uğramış Afrikalı bir bireyin Batı diline olan yaklaşımından farklı değildir. Batılı dillerin bu şekilde önemsenmesi Türk kimliğini yetersiz gören karakterlerin yeni bir kültürel kimliğe rağbet gösterdiklerine işaret eder. Bu kültürel kimlik sıralamasında seçkin olabilmek için dil engelini aşarak Batı'ya kendini kabul ettirmek esastır. Yabancı dili tam anlamıyla öğrenemeyen, sosyal sınıf atlayamaz ve alt tabakaya hapsolma gerçeğini kabul etmek durumunda kalır. Yabancı dil bilmeyen ise dil öğrenenlere imrenerek bakar.

Batılılaşma hayatın her yönüne nüfuz ettiği için mimari yapılar da bu değişimden etkilenmiştir. Yabancılaşan ev ve mahalle düzenleri insanların sosyal hayatlarının da dönüşümüne zemin hazırlamıştır. Mimarının değişimi eserde şöyle anlatılır: "Yenişehir'de bütün evler, sanki, bir benlik ve benlikçilik kalesi gibidir. Etrafı bahçe duvarlarıyla çevrilmiş ve birbirinden en az kırk elli metre uzakta duran bu evler, dışardan bakan herhangi bir müşahit gözüne her şeyden evvel birer egoizm yuvası şeklinde görünür" (Karaosmanoğlu, 1987, s. 155). Modernleşen ev ve mahalle yapılarında bireyselleşme düşüncesinin ön planda olduğu ve bireyselleşmenin sosyal ilişkileri de zayıflattığı anlaşılır. Evlerin tasarımına bakıldığında etrafı surlarla çevrilmiş kaleleri andırdığı ve sanki egoların çatıştığı bir alan haline geldiği görülür. "Burada herkes, o kadar kendi içine, kendi kabuğuna çekilmiştir, herkes birbirinden öyle uzak ve çekingendir ki, ne bu evin ıstırabından öbür evin, ne bu ailenin şevk ve saadetinden öbür ailenin haberi vardır" (Karaosmanoğlu, 1987, s. 155). Batılılaşma sonucunda geleneksel komşuluk ilişkileri, samimi ve sıcak ilişkiler yerine soğukluk, mesafe ve izole edilmiş tekillikler yerleşmiştir. Bireyselleşmenin akabinde yeni mimaride paylaşımdan uzak ve dayanışmanın yok olduğu toplumsal doku etkin olmaya başlamıştır.

Selma Hanım eski mahallesini hatırlarken sosyal ilişkilerin ve günlük hayatın yeni mahallelerdeki orana ne kadar farklı olduğunu anlar. Bunları düşünürken aklına şu ayrıntılar gelir: "Ve akşam üzerleri mektepten dönen afacan mahalle çocuklarının yaygaralarını tekrar

duymak isterdi. Hele ev sahiplerinin avlu sohbetleri, bu avluda geçen aile maceraları, Halime'nin masum, sabi konuşmaları, ona, dünyanın en tatlı, en cazip şeyleri gibi geliyordu ..." (Karaosmanoğlu, 1987, s. 156). Geleneksel mimarinin olduğu mahallelerde komşuluk ilişkilerinin ne kadar güçlü olduğu ve dışarıda insan seslerinin yoğun olması dikkat çekici ayrıntılardır. Selma Hanım Ankara şehrinin eski mahallesindeki sosyal ilişkileri hatırlamaya devam eder: "O devirde, insanlar arasında, o ne samimiyet ne emniyet ne yakınlık ne açık yüreklilik idi. İnsan bir defa tanıdığı ile ikinci rast gelişinde kırk yıllık dost gibi oluyordu" (Karaosmanoğlu, 1987, s. 156). Modern mimarinin aksine, geleneksel mimarinin olduğu mekânlarda insanların birbirine güven duyduğu, iletişime ve paylaşımına açık sosyal oluşuma dayalı toplumun varlığı hemen hissedilir. Yalnızlıktan uzak ve güçlü komşuluk ilişkileri Batılı değerlere zıt bir toplum yapısının niteliğidir. Selma Hanım sosyal ilişkiler ve toplumsal yapı bakımından Batılı tasarımları taklit eden mimari yapılarla geleneksel tarzla karşılaştırarak aradaki uçurumun bilincine üzülmeye varır.

Sonuç

Yakup Kadri'nin *Ankara* romanının postkolonyal teori açısından analizi önemli tespitleri ortaya koymuştur. Öncelikli olarak, Cumhuriyet'in ilanından itibaren oluşan seçkin sınıfın Şark kolonilerinde sömürge döneminden sonra vücut bulan Batı taklitçisi sınıfa birçok yönden benzerliği göze çarpmaktadır. Romandaki şu ifade bu tespiti çok güçlü bir şekilde desteklemektedir: "Bir Avrupalı gibi giyinip süslenmek, bir Avrupalı gibi dans etmek, bir Avrupalı gibi yaşayıp eğlenmek ve hele bu iddiada Avrupalılar nezdinde, Avrupalılar arasında muvaffak olmak bunlara büyük bir zafer kazanmak kadar ehemmiyetli görünüyordu" (Karaosmanoğlu, 1987, s. 112).

Yeni seçkinlerin ahlaki normlarındaki yeni yönelimi Hakkı Bey'in yaşadığı ilişkide görmek mümkündür. Hakkı Bey'in Selma Hanım'ı yabancı bir kadınla aldatması ve bunu çekinmeden herkese duyuracak şekilde gururla yapması adeta beyaz ırka mensup olanlarla ilişki yaşayarak itibar görmeye çalışan siyahi bireyleri anımsatır.

Edindiği sembolik anlam doğrultusunda, yabancı dil öğrenmenin ve konuşmanın hem Batılılar nezdinde hem de bu toplumun bireyleri arasında sosyal sınıf atlama aracı olarak görülmesi Batılı dilleri öğrenmekle övünen sömürgelerin tavrını yansıtır.

Yeni kutlamaların bir örneği olarak yılbaşı kutlamalarına aylar önceden hazırlık yaparak dönemin Avrupa modası kılık kıyafetleri sipariş yarışına girmek ve kutlamalarda Batılı dans biçimlerini tercih etmek "Batılı olana" duyulan hayranlığın kanıtı olarak değerlerdeki dönüşümü gösterir. Batı'da üretilen her tür ürün, bir sömürgeyi andırırcasına, yeni ortaya çıkan seçkin sınıf tarafından bir statü göstergesi olarak ithal edilmekte ve tüketilmektedir. Bir taraftan "Batılı olana" duyulan hayranlık ve bunun neticesi olan taklit kapsam olarak genişlerken, öte taraftan yerli geleneğe karşı yabancılaşmanın göstergesi olarak tahkir edici bir tavrın ortaya çıktığı görülmektedir. Romanda, Selma Hanım'ın üçüncü eşi olan Neşet Sabit'in mevlit kutlamasını tahkir etmesi, yeni seçkinlerin gelenekten koptuğunun, uzaklaştığının bir göstergesidir.

Yakup Kadri'nin temas ettiği konulardan birisi olan mimari de değişimden payını almıştır. Batılı mimari tarzını taklit ederek inşa edilen evler ve mahalleler toplumdaki kopuk

ilişkilerin, bireyselliğin yaygınlaşmasının ve komşuluk ilişkilerinin de Batılı toplumlarda olduğu gibi değiştiğinin habercisidir. Dolayısıyla, değişmekte olan sadece mimari üslûp değil, daha derinde, bu değişimin yansıtmış olduğu sosyal ilişkilerdir.

Romanda, Batılılaşma hareketi yansıtılırken gönüllü olarak Batı'nın taklidi ve sonrasında zaman zaman kendini açığa vuran kimlik krizi ve yabancılaşma gündeme getirilmektedir. Yakup Kadri'nin tasvir ettiği manzara tipik bir postkolonyal görünümü yansıtmaktadır. Postkolonyalizmin en etkili olduğu ve hissedildiği belki de en başta gelen alan kültür sahasıdır. Erken Cumhuriyet dönemi seçkinlerinde görülen “Batılı olana” öykünme ve dolayısıyla taklit ve bunun paralelinde yerli olana karşı gösterilen tahkir edici tutum, adeta derinlerde yaşanan bir aşağılık kompleksinin semptomu niteliğindedir. Bu durum kaçınılmaz olarak kültürel olarak ne derece bağımsız olunduğu hususunda soru işaretlerine yol açmaktadır. Roman okunduğunda yazarın, kültür ve kimlik açısından sömürge gibi hareket eden bir zümreyi anlattığı izlenimi uyanmaktadır. Asıl çarpıcı olan nokta ise, hiçbir zaman fiilen sömürgeleştirilememiş bir ülkenin seçkinlerinin kendiliğinden ve gönüllü olarak bu tür davranışlar sergilemesidir ki, bu durumun nedenlerini tahlil etmek bu çalışmanın kapsamının dışındadır.

Kaynakça

- Alatas, S. H. (1977). *The myth of the lazy native*. Frank Cass.
- Asad, T. (2008). Avrupalı-Olmayan yönetimin iki Avrupalı imgesi. T. Asad (drl.), *Antropoloji ve sömürgecilik* içinde (s. 119-140). (Çev. A. Karınca.). Ütopya Yayınları. (Orijinal çalışma 1973 yılında yayımlandı.)
- Barrett-Brown, M. (1970). *After imperialism*. Humanities.
- Bennabi, M. (1987). *Islam in history and society*. Islamic Research Institute.
- Bhabha, H. (2016). *Kültürel konumlanış*. (Çev. T. Uluç). İnsan Yayınları. (Orijinal çalışma 1994 yılında yayımlandı.)
- Blaut, J. M. (2012). *Sömürgeciliğin dünya modeli*. (Çev. S. Behçet). Dergâh Yayınları. (Orijinal çalışma 1992 yılında yayımlandı.)
- DuBois, W. E. B. (1969). *The souls of black folk*. New American Library.
- Fanon, F. (2016a). *Cezayir bağımsızlık savaşının anatomisi*. (Çev. K. Çileçöp, 3. Basım). Pınar Yayınları. (Orijinal çalışma 1959 yılında yayımlandı.)
- Fanon, F. (2016b). *Siyah deri beyaz maskeler*. (Çev. C. Koytak). Encore Yayınları. (Orijinal çalışma 1952 yılında yayımlandı.)
- Fanon, F. (2013). *Yeryüzünün lanetlileri*. (Çev. Ş. Süer, 2. Baskı). Versus Kitap. (Orijinal çalışma 1961 yılında yayımlandı.)
- Feuchtwang, S. (2008). Britanya sosyal antropolojisinin sömürgeci oluşumu. T. Asad (Ed.), *Antropoloji ve sömürgecilik* içinde (s. 77-117). (Çev. A. Karınca). Ütopya Yayınları. (Orijinal çalışma 1973 yılında yayımlandı.)
- Harootunian, H. (2011). Konjonktürel izler: Said'in dökümü. H. Bhabha & W. J. T. Mitchell. (Ed.), *Edward Said ile konuşmaya devam* içinde (s. 97-111). (Çev. H. Doğan). Koç Üniversitesi Yayınları. (Orijinal çalışma 2006 yılında yayımlandı.)
- Karaosmanoğlu, Y. K. (1987). *Ankara*. İletişim Yayınları.
- Kelly, Robin D. G. (2015). Anti-sömürgeciliğin poetikası. G. Ayas (Ed.), *Barbar Batı* içinde (s. 55-82). Doğu Kitabevi. (Orijinal çalışma 1999 yılında yayımlandı.)
- MacKenzie, J. M. (1984). *Propaganda and empire*. Manchester University Press.
- Memmi, A. (1996). *Sömürgeci ve sömürgeleştirilen insan*. (Çev. S. Ak). Öteki Yayınevi. (Orijinal çalışma 1957 yılında yayımlandı.)
- Mufti, A. R. (2011). Küresel karşılaştırmacılık. H. Bhabha & W. J. T. Mitchell. (Ed.), *Edward Said ile konuşmaya devam* içinde (s. 149-170). Koç Üniversitesi Yayınları. (Orijinal çalışma 2006 yılında yayımlandı.)
- Nkrumah, K. (1965). *Neo colonialism: The last stage of imperialism*. Heim-mann.
- Said, E. (2021). *Kültür ve emperyalizm*. (Çev. N. Alpay). Metis Yayınları. (Orijinal çalışma 1993 yılında yayımlandı.)

- Somuncu, S. (2015). Ankara romanına yönelik bir söylem çözümlemesi: Bilgi-iktidar-ideoloji. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (13), 257-279.
- Spivak, G. C. (2020). *Madun konuşabilir mi?* (Çev. E. Koyuncu). Dipnot Yayınları. (Orijinal çalışma 1998 yılında yayımlandı.)
- Spivak, G. C. (1993). *Outside in the teaching machine*. Routledge.
- Tucker, V. (1999). The myth of development: A critique of a Eurocentric discourse. R. Munck & D. O'Hearn (Ed.), *Critical development theory: Contributions to a new paradigm* içinde (s. 1-26). ZedBooks.
- Young, R. J. (2016). *Postkolonyalizm: Tarihsel bir giriş*. (Çev. B. Toksabay Köprülü). Matbu Kitap. (Orijinal çalışma 20003 yılında yayımlandı.)
- Yumuşak, F. B. (2016). Ankara romanında kimlik bunalımı. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 639-652.